

Doe het voor Paul Baumer

Ik herinner me nog scherp die ene zin uit dat indrukwekkende boek. ‘Hij sneuvelde in oktober 1918, op een dag, dat het zó rustig en stil was op het gehele front, dat het legerbulletin zich tot dat ene zinnetje bepaalde: “Van het westelijk front geen nieuws”.’ Wie zijn klasieken kent, weet dat ik het heb over het boek van Erich Maria Remarque met dezelfde titel als dat ene zinnetje.

De laatste zinnen van het boek ontroerden me: ‘Hij was voorover gevallen, en lag op de grond, alsof hij sliep. Toen men hem om-draaide, zag men dat hij niet lang geleden kon hebben; over zijn gezicht lag zulk een rust, dat het wel leek, alsof hij dankbaar was, dat het zó met hem afgelopen was.’

‘Moet dat eigenlijk wel, de herinnering aan doden levend houden?’

De informatiestroom, discussies en beeldvorming over de Eerste Wereldoorlog draaien in dit herdenkingsjaar op volle toeren. *Big business* voor kranten, media en de filmwereld. In het onderwijs wil geen collega de Eerste Wereldoorlog overslaan. Maar moet dat eigenlijk wel: de herinnering aan doden levend houden? Met de rug naar de toekomst gaan staan om het verleden dat nooit meer terug komt, te onderzoeken, te bewonderen of te verafschuwen?

Ik zal u mijn persoonlijke antwoord geven. Ik doe het voor Paul Baumer. Paul is de hoofdpersoon uit de roman van Remarque. Paul is een Duitse student die veel van tekenen houdt. De Eerste Wereldoorlog is uitgebroken. Er is geen plaats meer voor kunst. Paul en zijn vrienden moeten naar het front. Daar worden ze aangevoerd door Stanislaw Katzinsky, een oude, ervaren soldaat, die door iedereen Kat genoemd wordt. Al snel komen de jonge soldaten erachter dat oorlog geen spelletje is. De eerste vrienden worden gedood en de soldaten leven in grote onzekerheid. Paul raakt gewond, wordt verpleegd en gaat dan op verlof naar huis. Maar de ver-

schrikkingen en angsten van de loopgravenoorlog maken het onmogelijk terug te keren naar de normaliteit van het leven thuis. Paul is aangetast door de werkelijkheid van de oorlog en kan niet meer onbezorgd zijn. Hij stapt in het landschap van zijn jeugd rond, maar kan er niet meer in leven.

Remarque laat Paul voortdurend over zijn belevenissen nadenken. Paul interpreteert – en dat is het bijzondere van de roman – zijn ervaring en de werkelijkheid niet vanuit een geloof of ideologie. Het ontbreken van de vragen naar de sociale, economische en politieke oorzaken en gevolgen van de oorlog, geven het boek een enorme kracht. Het boek imponeert door de ogenschijnlijk eenvoudige beschrijvingen van vreselijke situaties, de soms bizarre verwevenheid van positieve en negatieve gebeurtenissen. De lezer kan niet aan de verbeelde werkelijkheid ontsnappen.

Paul Baumer overstijgt nationale en ideologische grenzen. Door deze spiegel van de tijd word ik geconfronteerd met mezelf. In die zin vallen verleden en heden samen. Ik leer mezelf en anderen een klein beetje meer kennen en begrijpen. ■

Ton van der Schans is voorzitter van de VGN. Hij werkt als docent geschiedenis op de Driestar Hogeschool (pabo) in Gouda.